

Vzdělávání pěstounů v okrese Jeseník

Alena Kalinová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Alena Kalinová**
Osobní číslo: **H11506**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Vzdělávání pěstounů v okrese Jeseník**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociálně-právní ochrany dětí a náhradní rodinné péče se zaměřením na pěstounskou péči.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

KOVAŘÍK, Jiří a kol. Náhradní rodinné péče v praxi. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7.

MATĚJČEK, Zdeněk a kol. Osvojení a pěstounská péče. 1.vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-637-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. Náhradní rodinná péče. I. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

ŠKOVIERA, Albín. Dilemata náhradní výchovy. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

BUBLEOVÁ, Věduna a kol. Pěstouni mají právo na služby. Praha: 2007. Rozum a cit.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jiří Kovalčík**

Datum zadání bakalářské práce: **27. ledna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **2. května 2014**

Ve Zlíně dne 27. ledna 2014

doc. Ing. Anžka Lengálková, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně *18. 04. 2014*

.....*Kaš*.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vězného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 sůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídá k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

Vzdělávání pěstounů v okrese Jeseník – dopady novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí v oblasti náhradní rodinné péče a to povinné vzdělávání pěstounů.

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Kovalčík

ABSTRAKT

Předkládaná bakalářská práce se zabývá tématem dopadu novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí v oblasti náhradní rodinné péče - vzdělávání pěstounů. Konkrétně se zaměřuje na možnosti a způsoby vzdělávání pěstounů v okrese Jeseník, které jsou pěstouni povinni absolvovat. Skládá se ze dvou částí. První – teoretická část se zabývá obecně oblastí sociálně-právní ochrany dětí, náhradní rodinnou péčí a jejím historickým vývojem, problematikou způsobů a možnostmi vzdělávání a dále vymezuje jednotlivé oblasti dopadu novely zákona na samotné pěstouny. Druhá – empirická část je tvořena vlastním výzkumem a jeho vyhodnocením, přičemž využito bylo dotazníků a analýzy struktury pěstounské péče. Zkoumaným souborem jsou pěstouni v okrese Jeseník. Výzkumná strategie je kvantitativní.

Klíčová slova: sociálně-právní ochrana dětí, náhradní rodinná péče – pěstounská péče, vzdělávání, zákon o sociálně-právní ochraně dětí, okres Jeseník, děti, pěstouni

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the impact of the amendment's act on social and legal protection of children in foster training. Specifically, it focuses on the impact of training of foster parents in the district Jeseník that foster parents are required to complete. The thesis consists of two parts; the first part deals with the general areas of foster care and its historical development, the issue of preparation and adoption of the law on social services, and it defines individual areas of impact of the amendment to the Act on foster parents themselves. The second part consists of research and evaluation, while it was used questionnaires and analyses of the structure of foster care. Foster parents from Jeseník district are the research group. The research strategy is quantitative.

Keywords: Social and Legal Protection of Children, Foster Care, Training, The Act on Social and Legal Protection of Children, Jeseník District, Children, Foster Carer

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Jiřímu Kovalčíkovi za obětavý přístup a za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Alena Kalinová

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ.....	13
1.1 DEFINICE RODINY	15
1.2 RODINA JAKO PŘEDMĚT SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ.....	16
2 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	18
2.1 PŘÍPRAVA ŽADATELŮ A PROCES ZPROSTŘEDKOVÁNÍ.....	18
2.2 FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	20
2.3 FINANČNÍ ZAJIŠTĚNÍ PĚSTOUNŮ A PORUČNÍKŮ	23
2.4 DOHODY O VÝKONU PĚSTOUNSKÉ PÉČE	26
II PRAKTICKÁ ČÁST	28
3 PŘÍPRAVA VÝZKUMU	29
3.1 POJETÍ.....	32
3.2 VÝZKUMNÝ CÍL	32
3.3 STANOVENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU A VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	32
3.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR A ZPŮSOB JEHO VÝBĚRU	33
3.5 VOLBA VÝZKUMNÝCH TECHNIK.....	34
3.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	34
4 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO VÝZKUMU	37
4.1 POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU	37
4.2 VYHODNOCENÍ JEDNOTLIVÝCH OTÁZEK	39
4.3 VYHODNOCENÍ DÍLČÍCH VÝZKUMNÝCH OTÁZEK A JEJICH INTERPRETACE	48
4.4 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	49
ZÁVĚR	51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	53
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	54
SEZNAM TABULEK.....	55
SEZNAM PŘÍLOH.....	56

ÚVOD

Tématem bakalářské práce jsou dopady novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí na pěstouny v okrese Jeseník a to především při plnění zákonné povinnosti vzdělávání se. Oblast náhradní rodinné péče je jednou z důležitých oblastí sociální politiky, nejen proto, že dochází k nárůstu pěstounské péče a to jak klasické tak na přechodnou dobu. Především se snižuje počet dětí umístěných v ústavní nebo ochranné výchově. S tím také souvisí zvýšený zájem společnosti a politiků o oblast náhradní rodinné péče, o čemž svědčí rozsáhlá novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí účinná od 1.1.2013. Tato novela mimo jiné poprvé stanovuje povinné vzdělávání pěstounů. Bakalářská práce bude zaměřena na možnosti a způsoby vzdělávání pěstounů okresu Jeseník, jejich požadavky s ohledem na geografickou polohu okresu Jeseník, vysokou nezaměstnanost regionu a s tím související sítí dostupnosti vzdělávání.

Hlavním cílem této bakalářské práce bude vymezit oblast rodiny, sociálně-právní ochrany dětí, náhradní rodinné péče se zaměřením na pěstounskou péči a poručenství a novou povinnost vzdělávání pěstounů a poručníků. Dále také postihnout požadavky pěstounů a poručníků okresu Jeseník ve vztahu ke vzdělávání. Práce bude využitelná pro oddělení sociálně-právní dětí, které ve většině případů vzdělávání zajišťuje.

Z hlediska společenského je téma důležité, protože se týká oblasti vzdělávání osob, které se podílejí na výchově nezletilých dětí, u kterých výchova v původní rodině selhala nebo nemohla být z různých důvodů realizovaná. Navíc novela zákona nastavuje zcela nový trend v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, kterým je postupné utlumování institucionální péče a preferování péče pěstounské. Z toho vyplývá i rozsah změn a požadavků v oblasti vzdělávání. Pro mne osobně je téma důležité, protože oblast sociálně-právní ochrany dětí a zejména pak optimální nastavení vzdělávání pěstounů v okrese Jeseník je v současné době jedním z prvořadých úkolů odboru sociálních věcí a zdravotnictví, kde pracuji a navíc se oblasti sociálně-právní ochrany dětí dlouhodobě věnuji.

Teoretická část se bude věnovat oblasti sociálně-právní ochrany dětí včetně definice rodiny a souvislosti rodiny se sociálně-právní ochranou dětí. Dalším tématem bude náhradní rodinná péče se zaměřením na přípravu žadatelů a proces zprostředkování, jednotlivé formy náhradní rodinné péče, finanční zajištění pěstounů a poručníků, dohody o výkonu

pěstounské péče a vzdělávání pěstounů a poručníků. Teoretická část tak vytvoří základní teoretická východiska pro následný výzkum.

Praktická část popíše přípravu výzkumu včetně pojetí, výzkumného cíle stanovení výzkumného problému a výzkumných otázek, výzkumného souboru a způsobu jeho výběru, volby výzkumných technik a způsobu zpracování dat. Zvolenou výzkumnou technikou je dotazník, který se bude zabývat postoji a požadovanými formami a způsoby zajištění vzdělávání pěstounů a poručníků včetně definice potřebných témat pro vzdělávání v okrese Jeseník.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ

V této kapitole si přiblížíme, co je sociálně-právní ochrana dětí, kdo zajišťuje sociálně-právní ochranu dětí a to ve vazbě k náhradní rodinné péči, především k pěstounské péči a poručenství.

Právní úprava sociálně-právní úpravy dětí je vyústěním úsilí v samostatném právním předpise upravit postup státních orgánů a činnosti fyzických a právnických osob směřující k zajištění všem dětem práva na zdravý a příznivý vývoj, práva vyrůstat v prostředí a podmínkách, kde se jí daří dobře tak, jak ukládá Listina základních práv a svobod, úmluva o právech dítěte a další právní předpisy a úmluvy, při respektování soukromí rodiny a práva především rodičů pečovat o svoje děti a vychovávat je. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí proto především vymezuje působnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí v oblasti prevence, při ochraně dětí v situacích předvídaných nejen tímto zákonem, ale také občanským zákoníkem. Dále stanovuje povinnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí spolupracovat s dalšími orgány ochrany dětí, především se soudy, ale také povinnost rodičů a osob odpovědných za výchovu dětí, spolupracovat s orgány sociálně-právní dětí. Pro účinnou pomoc dětem upravuje zákon rovněž povinnost dalších institucí ve vztahu k orgánům sociálně-právní ochrany dětí.

Zákon představuje také významnou normu v oblasti zprostředkování a pěstounské péče a to jak v České republice, tak do zahraničí nebo ze zahraničí. Současně s přijetím zákona o sociálně-právní ochraně dětí byla ratifikována haagská Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, patřící do kategorie mezinárodních úmluv, které se provádějí zákonem, a jímž je právě zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Zákon reaguje i na další mezinárodní dokumenty, např. Rezoluci Rady EU z 26. června 1997 o nedoprovázených nezletilcích, kteří jsou příslušníky třetích zemí nebo na doporučení Rady Evropy směřující k ochraně dětí v různých oblastech jejich života.

Zákon nově upravuje možnost, aby v sociálně-právní ochraně dětí působily na základě pověření nevládní instituce. Poprvé jsou také v prvním předpise vymezena pravidla pro vedení spisové dokumentace a nakládání s ní, což má velký význam pro ochranu osobních dat.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí upravuje velmi citlivou oblast lidského žití, a proto byl postaven na zásadách, které respektují ústavní principy upravené Ústavou České re-

publiky, Listinou základních práv a svobod a Úmluvu o právech dítěte.“ (Novotná, V., 2002, Předmluva, s.7).

Právní úprava sociálně-právní úpravy dětí je vyústěním úsilí v samostatném právním předpise upravit postup státních orgánů a činnosti fyzických a právnických osob směřující k zajištění všem dětem práva na zdravý a příznivý vývoj, práva vyrůstat v prostředí a podmínkách, kde se jí daří dobře tak, jak ukládá Listina základních práv a svobod, úmluva o právech dítěte a další právní předpisy a úmluvy, při respektování soukromí rodiny a práva především rodičů pečovat o svoje děti a vychovávat je. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí proto především vymezuje působnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí v oblasti prevence, při ochraně dětí v situacích předvídaných nejen tímto zákonem, ale také dnes občanským zákoníkem, povinnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí spolupracovat s dalšími orgány ochrany dětí, především se soudy, ale také povinnost rodičů a osob odpovědných za výchovu dětí spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany dětí. Pro účinnou pomoc dětem upravuje zákon také povinnost dalších institucí ve vztahu k orgánům sociálně-právní ochrany dětí.

„Zákon představuje také významnou normu v oblasti zprostředkování a pěstounské péče a to jak v České republice, tak do zahraničí nebo ze zahraničí. Současně s přijetím zákona o sociálně-právní ochraně dětí byla ratifikována haagská Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, patřící do kategorie mezinárodních úmluv, které se provádějí zákonem, a jímž je právě zákon o sociálně-právní ochraně dětí.

Zákon nově upravuje možnost, aby v sociálně-právní ochraně dětí působily na základě pověření nevládní instituce. Poprvé jsou také v právním předpise vymezena pravidla pro vedení spisové dokumentace a nakládání s ní, což má velký význam pro ochranu osobních dat.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí upravuje velmi citlivou oblast lidského žití, a proto byl postaven na zásadách, které respektují ústavní principy upravené Ústavnou České republiky, Listinou základních práv a svobod a Úmluvu o právech dítěte.

Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině. (ČESKO,1999).

Sociálně-právní ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany, jimiž jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady; ustanovení tohoto zákona o obecních úřadech se vztahují i na újezdní úřady, ministerstvo, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Úřad práce České republiky - krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu. (ČESKO, 1999).

1.1 Definice rodiny

Touto částí nastiňujeme, jak nezastupitelné místo v životě dítěte zaujímá rodina a „jeho“ lidé, kterými by měli být v prvé řadě rodiče. Tím nechceme říci, že ostatní lidé, ať příbuzní či známí rodiny, kteří dítě nějakým způsobem ovlivňují a utvářejí, nemají také důležité místo v jeho životě. V každém případě se budeme zmiňovat zejména o rodičích, kteří by mu měli být na blízku již od jeho narození a provázet jej až do jeho dospělosti, a to upřímnou láskou. Dítě považuje za své rodiče ty osoby, které se k němu „rodičovsky“ chovají (Matějček, 1944, s.16). Touto myšlenkou chceme navázat na to, že dítěti v podstatě nezáleží na tom, zda se k němu jako „rodiče“ chovají a přijímají za „své“. V této souvislosti pak hovoříme o rodičovství psychologickém.

I nový občanský zákoník účinný od 1. 1. 2014, který nahradil zákon o rodině z roku 1963, dává rodině prioritní postavení mezi výchovnými institucemi. Uvádí, že hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělávání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zatupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud. (ČESKO, 2012, §§ 665, 858).

„Rodina je malá, přirozená základní společenská skupina, závislá na životě společnosti, jejíž je součástí. Rodina plní řadu funkcí, často nezastupitelných jinými formami společenské struktury. V dějinném vývoji se vlivem mnoha činitelů funkce rodiny měnily a postupně se vykrystalizovaly do několika základních funkcí.“ (Radvanová, Kolouchová, Dunovský, 1980, s 7).

Rodinu, dle profesora Matějčka, chápeme jako svazek muže a ženy a jejich dětí, svazek, který je založen na biologickém základě. Reprodukční funkce je považována za hlavní smysl rodiny, která dospělému umožňuje přesahovat horizont vlastního života. Dospělý je rodinou potvrzován v roli sexuální i rodičovské. Rodina poskytuje svým členům domov, který dává pocit bezpečného zázemí, kde je možné odložit veřejné role. V rodině panuje vysoká míra otevřenosti a sdílení smutku i radosti. Rodina je společenství udržované díky vzájemné citové angažovanosti svých členů. Měřítkem funkčnosti rodiny je emoční spokojenost manželů a dětí. Pevná citová vazba je nutnou podmínkou zdravého psychického vývoje člověka. Mezi základní emocionální potřeby jednotlivce patří potřeba lásky a respektu. Každá rodina udržuje své tradice a vazby mezi svými členy. Má své hodnoty, které uznává a s nimiž disponuje. Normy rodiny nemusí být shodné s normami společnosti. Soustava rodinných hodnot se projevuje zejména tím, jak rodiče učí žít své děti. Nejcennějším statkem, který v současnosti rodina dítěti předává, už není majetek, ale vzdělání. Nejmocnější funkce patřící rodině je funkce výchovná, která měla dříve za úkol přenášet základní informace a vědomosti na další generaci. Rychlý růst obecných a speciálních znalostí zapříčiněný rozvojem vědy a výroby má za následek, že vzdělávací proces postupně přesahuje možnosti rodiny. Výchovnou funkci rodina intenzivně plní u dětí přibližně do sedmi let věku, pak je ve stále větší míře přenechána různým odborným institucím. Rodina však i nadále zaujímá významné místo v procesu socializace jedince, nelze opominout ani její ekonomickou funkci, která spočívá v zajištění hmotných statků. Nezbytných pro její fungování. (Matějček, Rodina jako instituce a vztahová síť, 1993, s. 11-12, 23-24, 38)

1.2 Rodina jako předmět sociálně-právní ochrany dětí

Rodina poskytuje dítěti domov. Jak Matějček uvádí, pojetí domova se v dítěti utváří velice brzy, přičemž je předznamenáno, již pojetím domova jeho lidmi a jejich vlastní zkušeností. Lidé jsou důležitější než místo a důležitější než jakýkoliv blahobyť. A to, co děti ve svém domově získaly, mají tendenci předávat dál, a jak si přejeme, nejlépe to dobré. (Matějček, Z, 1994, O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, s. 14)

Jak dítě vnímá pojem rodina? Pro dítě nejsou příliš důležité vnější znaky rodiny. Dítě může a nemusí vnímat rodinu jako stav, kdy se o něj někdo stará, kdy jsou vzájemné svazky jedněch s druhými potvrzeny nebo nepotvrzeny, kdy děti jsou tzv. vlastní či nevlastní atd. Aby se dítě vyvíjelo zdravě po duševní a charakterové stránce a stalo se pro společnost užiteč-

ným, potřebuje vyrůstat ve stálém, přijímacím a citově vřelém prostředí. Především takovým prostředím by měla být rodina. Z toho vychází již výše zmíněné pojetí těch, kteří jsou „jeho“ lidé – ti, kteří se k dítěti mateřsky nebo otcovsky chovají. (Matějček, 1994, s. 16).

Matějček vystihuje výsadní a jedinečné postavení rodiny v životě dítěte takto: (Matějček, 1994, s. 15).

- Jen rodina stojí na začátku vývoje dítěte, čímž má možnost ovlivňovat jeho nejcitlivější fáze.
- Rodina může nejvydatněji a nejpřirozeněji uspokojovat základní psychické potřeby dítěte.
- Rodina je modelem mezilidských vztahů, který si dítě ponese do svého dalšího života a s nímž bude srovnávat vztahy, do kterých vstoupí.

Každý odpovědný stát, každý národ spatřuje v dětech svou budoucnost. Je štěstím pro náš stát, že převážná většina rodičů vynakládá veškeré úsilí na všestrannou péči o své děti, obětavě se o ně stará a vytváří jim příznivé podmínky pro jejich současný i budoucí život. Při tom je rodina tím jedinečným místem pro uspokojování všech potřeb dětí, místem zahrnujícím děti především láskou, poskytujícím jistotu a vědomí sounáležitosti. Je domovem a bezpečím svých členů, do něhož se každý rád vrací. Rodina přes všechny nedostatky, labilitu a možná ohrožení, je stále ještě nenahraditelná. (Hejná, 1999, s.11).

Jak můžeme zjistit ze zákona, předním hlediskem sociálně-právní ochrany dětí je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny. (ČESKO, 1999, § 5)

2 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

Mít dítě je v souladu s přírodní zákonitostí. Zplození potomka z nás dělá před veřejností lidi tzv. normální, vybavené ploditelskými schopnostmi. Je tu někdo, o koho se můžeme starat, odkázat mu svůj majetek, ale je tu také někdo, kdo se v budoucnu postará o nás. (Matějček, 2002, Osvojení a pěstounské dávky, s. 55).

Často se setkáváme s příběhy dětí, jejichž rodiče při plnění svého rodičovského poslání selhali a ohrožení dětí se stalo tak závažným, že bylo nutno z dosavadního prostředí je odebrat a zajistit jim náhradní péči. Stále také přicházejí na svět děti, kterým rodiče žádné výchovné prostředí nedokázali vytvořit, a tyto děti v náhradním prostředí žijí již od narození. (Hejná, 1999, s.11).

Náhradní rodinná péče má v našem státě poměrně široký rozsah. Pokud děti z nejrůznějších důvodů nemohou vyrůstat ve vlastní rodině, nastupuje náhradní výchovná péče, a tou je zpravidla ústavní péče.

O ústavní výchově rozhoduje soud, který je povinen před jejím nařízením zkoumat, zda výchovu nelze zajistit jinak, např. náhradní rodinnou péčí, která má přednost před ústavní výchovou důležité jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo jestliže nemohou rodiče z jiných vážných důvodů výchovu dítěte řádně zabezpečit.

2.1 Příprava žadatelů a proces zprostředkování

V souladu s ustanovením § 21 zákona č. 359 /999S Sb, o sociálně-právní ochraně dětí, by měli žadatelé o náhradní rodinnou péči splňovat tyto důležité předpoklady: důvody k přijetí dítěte vycházející s nitřního přesvědčení; stálé zaměstnání umožňující finančně zajistit rodinu i dítě; nemít takovou pracovní vytíženost, která by omezovala čas na výchovu dítěte; počítat s tím, že je nutné, aby zpočátku jeden z rodičů zůstal s dítětem doma a přizpůsobení svého života potřebám dítěte; čistý trestní rejstřík; cítit se psychicky a fyzicky schopni vychovávat dítě; bytová situace bytová situace, která umožňuje všestranně zajistit potřeby dítěte; stabilní rodinné zázemí (zralé, trvalé manželství se společným očekáváním); ochota k přijímání rad druhých. Pro všechny náhradní rodiče je pak důležitá MOTIVACE.

Matějček uvádí jako nejčastější motivaci pro adopci v první řadě neplodnost. Ta převažuje nad druhou možností Motivace, kterou je náhrada za mrtvé dítě. Motivací může být také

touha pomoci opuštěnému dítěti, udělat něco dobrého nebo odčinit osobní vinu. (Matějček, 1999, s. 3.

Motivace, ať už je jakákoliv, je pro mnohé spouštěcím mechanismem k rozhodnutí podstoupit celý proces ke zprostředkování náhradní rodinné péče.

Celý proces zprostředkování má několik fází. Žadatelům o náhradní rodinnou péči zaručuje jistotu řešení jejich žádostí, správním rozhodnutí, o tom zda jsou či nejsou vhodné pro přijetí dítěte do rodiny. Souhlasné rozhodnutí je pak právním titulem, pro seznámení se s dítětem, které splňuje podmínky pro osvojení nebo pěstounskou péči.

Občan, který má zájem převzít dítě do své péče, si podá žádost u místně příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností. V žádosti jsou uvedeny jeho osobní údaje. Dále žadatel předkládá doklad o státním občanství, zprávu o zdravotním stavu, údaje o ekonomických a sociálních poměrech. Součástí žádosti je také písemný souhlas žadatele, aby si orgán sociálně-právní ochrany ověřil potřebné skutečnosti, případně si sám obstaral potřebné doklady nebo aby zjistil, zda nedošlo ke změně skutečností uvedených ve spisové dokumentaci. Dále musí obsahovat písemný souhlas žadatele, že se zúčastní na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny, pokud krajský úřad v rozhodnutí o zařazení žadatele rozhodne, že tato povinnost je uložena. Sociální pracovníce po domluvě se žadatelem zajistí šetření v místě jejich bydliště, kde se zaměřuje na osobní anamnézu každého z žadatelů, dále jaké mají bytové, ekonomické, sociální či charakterové předpoklady pro přijetí dítěte, jakou mají představu o přijatém dítěti. Na základě těchto údajů vypracuje stanovisko, v němž uvádí svůj názor na žadatele a na to, zda je žadatel osobou, která má potřebné schopnosti, vlastnosti a možnosti, umožňující vytvořit vhodné rodinné prostředí pro dítě. Ze spisové dokumentace se lze dozvědět cenné informace o žadatelích. (ČESKO, 1999, § 21)

Zpracovanou spisovou dokumentaci postupuje obecní úřad obce s rozšířenou působností příslušnému nadřízenému krajskému úřadu, který vede evidenci žadatelů vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny. Žadatelé mají první krok na cestě stát se náhradními rodiči za sebou.

Krajský úřad zajišťuje odborné psychologické posouzení žadatelů. Odborné posouzení je zákonem stanovený postup. Pokud splní žadatelé zákonem stanovené podmínky, jsou zařazeni do evidence osob vhodných stát se pěstouny nebo poručníky.

2.2 Formy náhradní rodinné péče

- „zrušitelné“, tj. osvojení I. stupně
- „nezrušitelné“, tj. osvojení II. stupně
- mezinárodní osvojení

pěstounská péče a poručenská péče:

- individuální - příbuznými – prarodiči
- individuální – příbuznými – jinými (např. tetou, strýcem, sestrou atd.)
- individuální - cizí osobou – tzv. klasická pěstounská, poručenská péče (jako dlouhodobé řešení)
- individuální - cizí osobou – tzv. pěstounská péče na přechodnou dobu (jako krátkodobé řešení)
- skupinová – cizí osoba - SOS vesničky (matka pěstounka)

péče jiné osoby:

- individuální - příbuznými – prarodiči, tetou, strýcem, sestrou atd.
- individuální – nepříbuznými – osoba blízká dítěti

Osvojení (adopce)

K přijímání opuštěných dětí do nových (náhradních rodin) docházelo již odedávna. Byla to praxe v mnoha kulturách. Slovo adopce znamenalo původně „vyvoliti“, tedy děti byly

svými novými rodiči vyvoleny. Dnes tomu je jinak; jsou to noví rodiče, kteří jsou pro opuštěné děti vybírání. (Matějček, 2002, s.12).

Při osvojení přijímají manželé či jednotlivci za vlastní dítě a mají k němu stejná práva a povinnosti, jako by byli jeho rodiči. Osvojením tedy vzniká mezi osvojitelem a dítětem vztah jako mezi biologickými rodiči a vlastními dětmi. Vzájemná práva a povinnosti mezi osvojením a původní rodinou osvojením zanikají. Dítě může získat příjmení nových rodičů. Vztah mezi dítětem a příbuznými osvojitelů je příbuzenský. Osvojit lze nezletilé dítě i zletilého. Mezi osvojitelem a osvojením musí být přiměřený věkový rozdíl, výjimečně menší než šestnáct let. (ČESKO, 2012, §§794-846)

Osvojení „zrušitelné“ – práva a povinnosti přecházejí rozhodnutím soudu na osvojitele, ale v rodném listě zůstávají uvedení pokrevní rodiče dítěte. Tento typ osvojení je možné z vážných důvodů zrušit. Tato forma osvojení platí do doby, než soud rozhodne o osvojení nezrušitelném. (ČESKO, 2012, § 840)

Osvojení „nezrušitelné“ - tato forma osvojení je využívána v praxi častěji. Osvojitelé jsou zapsáni do rodného listu dítěte na místo rodičů. Toto osvojení nelze po uplynutí tří let od rozhodnutí o osvojení zrušit. Osvojitelé jsou povinni informovat dítě (osvojenec) nejpozději do zahájení školní docházky dítě (osvojenec) o skutečnosti osvojení. (ČESKO, 2012, §§ 836, 840, 844)

Mezinárodní osvojení – tato forma náhradní rodinné péče je možným řešením v případě, že se pro dítě nedaří najít náhradní rodinu v zemi původu. Mezinárodní osvojení je upraveno Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, kterou vypracovala a přijala Haagská konference mezinárodního práva soukromého 29. 5. 1993. V České republice vstoupila v platnost 1. 6. 2000 a spolu se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, umožňuje osvojení dětí do ciziny a z ciziny. Haagská úmluva jasně stanovuje postup při osvojování dítěte do zahraničí a ze zahraničí, určuje povinnosti a kompetence jednotlivých institucí, definuje právo dítěte na přednostní osvojení v zemi svého původu, zaručuje biologickým rodičům anonymitu a zásadně vylučuje jakékoliv zisky z adopcí. Současně nařizuje signatářským státům, aby na svém území

určily jeden ústřední orgán, který bude za osvojení dětí do zahraničí odpovědný. U nás tuto funkci zprostředkovatele plní Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. (ČESKO, 1999, § 3)

Pěstounská péče

Pěstounská péče je státem garantovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečně hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osoby nebo do společné péče manželů; jedinou hmotně právní podmínkou je zájem dítěte. Osoba pěstouna musí poskytnout záruku řádné výchovy dítěte. Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech, k výkonu mimořádných záležitostí (např. souhlas se zdravotním zákrokem- neakutní operace) žádá souhlas zákonného zástupce dítěte. Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu. Soud je oprávněn stanovit pěstounovi povinnost podávat o výkonu pěstounské péče pravidelné zprávy soudu. V případě svěřením dítěte do pěstounské péče má pěstoun povinnost, udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými, a pokud to soud neupraví, umožnit dítěti styk s těmito osobami. (ČESKO, 2012, §§ 958, 969)

Jinou formou pěstounské péče je skupinová, v tzv. SOS dětských vesničkách, kde matka pěstounka přebírá 6 a více dětí různého pohlaví a věku do pěstounské péče. Se svěřenými dětmi bydlí v samostatném domě, mívá většinou k pomoci další osobu, která pomáhá při vedení domácnosti. (Matějček, 2002, s. 16)

Pěstounská péče zaniká dosažením zletilosti nebo soud může rozhodovat rovněž o zrušení pěstounské péče. (ČESKO, 2012, §§ 958, 970)

Poručenství

Dřívější novela zákona o rodině vnesla do právní úpravy staronový institut poručenství. Velká novela občanského zákoníku poručenství více upřesnila. Soud ustanoví dítěti poručníka v případě, že rodiče dítěte zemřeli nebo nevykonávají vůči svému dítěti rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Poručník má vůči dítěti stejné povinnosti i práva jako rodič, pokud tyto nejsou soudem výjimečně vymezeny jinak. Pokud poručník péči osobně o dítě vykonává, má on i dítě nárok na stejné hmotné zabezpečení, jako by šlo o pěstounskou

pěči. Poručník je zákonným zástupcem dítěte. Mezi poručníkem a dítětem však ze zákona nevzniká takový poměr, jaký je mezi dítětem a rodiči. Zákon stanoví rozsah práv a povinností poručníka k dítěti tímto způsobem:

- výchova dítěte,
- zastupování dítěte,
- správa majetku dítěte.

Výkon této funkce je pod pravidelným dohledem soudu a to nejen ohledně správy majetku dítěte, ale i ohledně jeho osoby a jeho vývoji. Zprávy podává poručník soudu zpravidla v ročních intervalech. Jakékoliv rozhodnutí poručníka v podstatné věci, týkající se dítěte, vyžaduje schválení soudu. (ČESKO, 2012, §§ 928 - 942)

Svěření dítěte do péče jiné osoby

Jak uvádí Matějček, tato forma náhradní rodinné péče se využívá spíše ke krátkodobému řešení, kdy, ani jeden z rodičů nemůže náležitým způsobem zajistit výchovu dítěte, při čemž výchova u jiného občana je v zájmu dítěte. (Matějček, 1999, s.38).

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, hovoří, nemůže-li se o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka (dále jen „pečující osoba“). Rozhodnutí o svěření dítěte do péče musí být v souladu se zájmy dítěte. Svěření dítěte do osobní péče pečující osobě nenahrazuje pěstounskou péči, předpěstounskou péči ani péči, která musí předcházet osvojení. Má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově. Pokud není možné rodičům nebo ostatním příbuzným uložit vyživovací povinnost k dítěti, nemůže být dítě do takové péče svěřeno. Při rozhodnutí o svěření dítětem výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, vymezí soud rozsah povinností a práv pečující osoby. (ČESKO, 2012, §§ 953 - 957)

2.3 Finanční zajištění pěstounů a poručníků

Dávky pěstounské péče byly dosud součástí systému státní sociální podpory s výjimkou odměny pěstounů v zařízeních pro výkon pěstounské péče, které upravoval zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Novelou dochází ke sjednocení právní úpravy dávek pěstounské péče, která je komplexně upravena v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Struktura dá-

vek zůstává zachována. Pěstounská péče je státem podporovanou formou náhradní rodinné péče. Tomu odpovídá i úprava dávek v příslušných právních předpisech. Těmito dávkami se přispívá na potřeby spojené s péčí o dítě, které je svěřené do pěstounské péče. Pěstounovi a dítěti svěřenému do pěstounské péče může vzniknout nárok i na další dávky státní sociální podpory, např. na rodičovský příspěvek, přídavek na dítě apod. Pěstouni, kteří vykonávají pěstounskou péči na přechodnou dobu, mají nárok na stejné hmotné zabezpečení jako pěstouni vykonávající klasickou pěstounskou péči. Vyplácení těchto dávek pěstounům, ale samozřejmě nezbavuje rodiče dítěte povinnosti platit výživné na toto dítě v takovém rozsahu, aby se dítě podílelo na jejich životní úrovni, a tak dlouho, dokud dítě nenabude schopnosti samostatně se živit.

V hlavě sedmé zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře (na pěstounskou péči vykonávanou v zařízeních se užíje úprava v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí). Dávky pěstounské péče jsou upraveny. Žádosti o poskytování dávek vyřizují kontaktní místa příslušných úřadů práce podle místa trvalého pobytu osoby, která má na dávku nárok, tj. oprávněné osoby.

Poskytované dávky můžeme rozdělit na dávky, na něž má nárok dítě svěřené do pěstounské péče (příspěvek na úhradu potřeb dítěte) a dávky, na něž má nárok pěstoun (odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte). Dávky vyplácené jednorázově (příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení motorového vozidla) je možné Podle dalšího kritéria je možno dělit je na dávky, jejichž výplata se pravidelně opakuje (odměna pěstouna, příspěvek na úhradu potřeb dítěte).

Jakou finanční pomoc ze strany státu má tedy pěstoun či dítě mu svěřené?

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do pěstounské péče. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte se vyplácí osobě pečující. Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte se zachovává i po dosažení zletilosti dítěte, nejdéle však do dvacátého šestého roku jeho věku, jde-li o nezaopatřené dítě.

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte činí za kalendářní měsíc 4500 Kč pro dítě ve věku do 6 let, 5550 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let, 6350 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let,

6600 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let. Jde-li o dítě, které je podle zákona o sociálních službách osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, činí příspěvek na úhradu potřeb dítěte vyšší částky.

Příspěvek při ukončení pěstounské péče má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Výše jednorázového příspěvku činí 25000 Kč a nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče náleží jen jednou. (ČESKO, 1999, § 47h)

Odměna pěstouna

Nárok na odměnu pěstouna má osoba pečující a osoba v evidenci. Nárok na odměnu pěstouna má i osoba pečující nebo osoba v evidenci, jestliže nezaopatřené dítě, které jí bylo svěřeno do péče, nemá po dosažení zletilosti nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte jen proto, že požívá důchod z důchodového pojištění, jehož výše je stejná nebo vyšší než uvedený příspěvek. Výše odměny pěstouna činí za kalendářní měsíc, není-li dále stanoveno jinak, 8000 Kč, je-li pečováno o jedno dítě, 12000 Kč, je-li pečováno o 2 děti, 20000 Kč. Je-li pečováno alespoň o 3 děti, nebo je-li pečováno alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost), nebo jde-li o osobu v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě, nebo 24000 Kč, pečuje-li pěstoun alespoň o 1 dítě, které mu bylo svěřeno na přechodnou dobu, a toto dítě je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost).

Příspěvek při převzetí dítěte

Jedná se o jednorázový příspěvek, jehož výše je odvislá od věku svěřeného dítěte a platí, že čím starší je dítě, tím vyšší je příspěvek - dítě ve věku do 6 let 8000 Kč, od 6 let do 12 let 9000 Kč, od 12 let do 18 let 10000 Kč. (ČESKO, 1999, §§ 47i)

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Pečuje-li pěstoun o čtyři a více dětí, má nárok na tento příspěvek. Z něj může uhradit buď část ceny za zakoupené osobní motorové vozidlo, nebo za celkovou opravu stávajícího osobního motorového vozidla, které ale nesmí být používáno pro výdělečnou činnost.

Výše příspěvku odpovídá 70% pořizovací ceny osobního motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvýše však 100 000 Kč. Zákon uvádí i celkový limit na osobu pěstouna, a to 200 tisíc Kč za posledních 10 let přede dnem podání žádosti.

Pokud ale pěstoun do 5 let ode dne poskytnutí příspěvku zakoupené či opravené vozidlo zcizí, začne využívat k výdělečné činnosti či přestane vykonávat pěstounskou péči, je povinen poměrnou část příspěvku vrátit.

2.4 Dohody o výkonu pěstounské péče

Průlomovou záležitostí je zavedení státního příspěvku na výkon pěstounské péče. Pěstouni i poručníci jsou povinni uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče. Tuto mohou uzavřít s nestátními neziskovými organizacemi, které mají pověření k výkonu sociálně-právní výchovy dětí nebo s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Pro subjekty oprávněné uzavřít dohody o výkonu pěstounské péče vyplývá řada povinností vůči pěstounům, což samozřejmě představuje i zvýšené náklady. Proto se zavádí nový státní příspěvek k úhradě těchto nákladů ve výši 48 000 Kč ročně za každou uzavřenou dohodu či vydané rozhodnutí. Pro obce, kraje a také poskytovatele služeb, kteří byli závislí na každoročním dotačním řízení, tak vzniká státem garantovaný zdroj financování. (Macela, 2013, s. 10).

Jak uvádí právní úprava, dohoda o výkonu pěstounské péče trvá po dobu, po kterou trvá pěstounská péče nebo po dobu, kdy trvá péče fyzické osoby, které byl před rozhodnutím soudu o svěřeni, svěřeno do předpěstounské péče nezletilé dítě.

Jak dále nově upravuje zákon, obecní úřad obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má trvalý pobyt pěstoun nebo poručník, nebo osoba v evidenci, navrhne této osobě uzavření dohody o výkonu pěstounské péče, která upraví podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností a současně informuje o možnosti uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče.

Dohoda musí být uzavřena do 30 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí příslušného orgánu o svěřeni prvního dítěte do péče osoby pečující nebo rozhodnutí o zařazení osoby v evidenci do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má osoba pečující nebo osoba v evidenci trvalý pobyt, upraví podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností rozhodnutím.

Dohoda o výkonu pěstounské péče nebo rozhodnutí příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností musí být v souladu s rozhodnutím soudu o svěření dítěte do péče osoby pečující nebo osoby v evidenci a s individuálním plánem ochrany dítěte, pokud byl zpracován. Při vydávání rozhodnutí nebo uzavírání dohody o výkonu pěstounské péče se přihlíží k zájmům a individuálním potřebám dítěte a k potřebám osoby pečující nebo osoby v evidenci, pokud jsou spojeny s výkonem péče o svěřené dítě.

Pokud není dohoda o výkonu pěstounské péče uzavřena s příslušným obecním úřadem obce s rozšířenou působností, může dohodu o výkonu pěstounské péče se souhlasem příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností uzavřít s osobou pečující nebo osobou v evidenci obecní úřad, obecní úřad obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu nemá osoba pečující nebo osoba v evidenci trvalý pobyt. (ČESKO, 1999, §47c)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

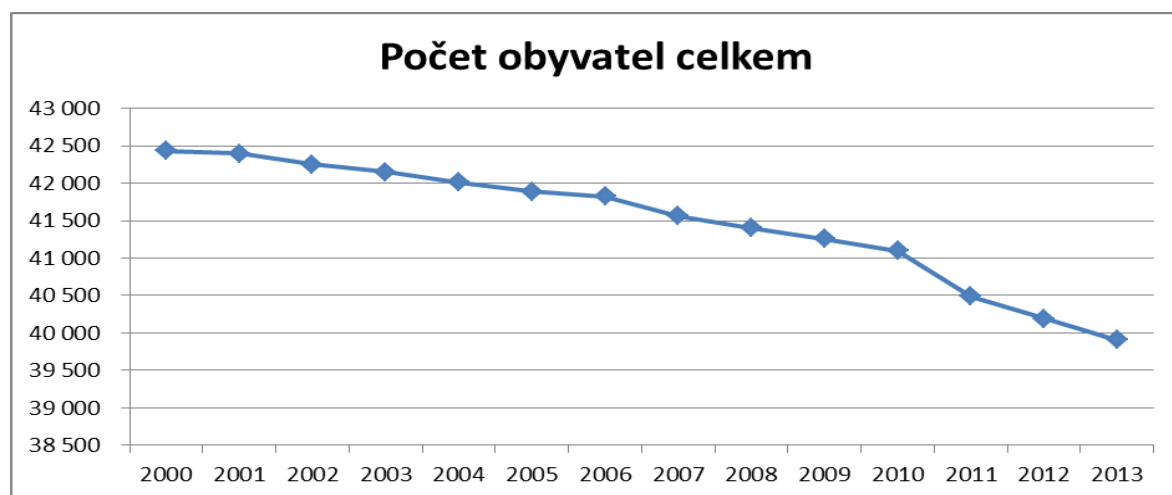
3 PŘÍPRAVA VÝZKUMU

Praktická část bakalářské práce je zaměřená na jednu z nejdůležitějších a nejvýznamnějších částí novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí a to změny v náhradní rodinné péči, zejména pěstounství, kde je nově od 1. 1. 2013 stanovena povinnost pěstounů a poručníků vzdělávat se v rozsahu 24 hodin ročně. Splnění této povinnosti, ač spojené s právem bezplatného zajištění, je pro pěstouny a poručníky okresu Jeseník velmi složité. Na jedné straně jsou to ekonomické a sociální podmínky obyvatel v okrese Jeseník a na straně druhé sama geografická poloha okresu.

Charakteristika oblasti

V okrese Jeseník žilo k 31. 12. 2013 celkem 39 910 obyvatel, z toho 19 813 mužů a 20 097 žen. Vývoj počtu obyvatel okresu Jeseník má dlouhodobě klesající tendenci (viz. Graf 1). Z níže uvedeného grafu také lze vyčíst, že mezi lety 2000 a 2013 poklesl počet obyvatel o 2525. Klesající tendence počtu obyvatel má několik příčin. Jedním z nejdůležitějších příčin je vysoká nezaměstnanost, která se významně projevuje v odchodu obyvatel do vnitrozemí, kde je podstatně vyšší šance na získání zaměstnání. Obecný demografický vývoj společnosti je dalším významným faktorem. Projevuje se snižováním počtu živě narozených dětí a zároveň zvyšujícím se počtem obyvatel v postproduktivním věku.

Graf 1 - Vývoj počtu obyvatel okresu Jeseník

Zdroj: ČSÚ

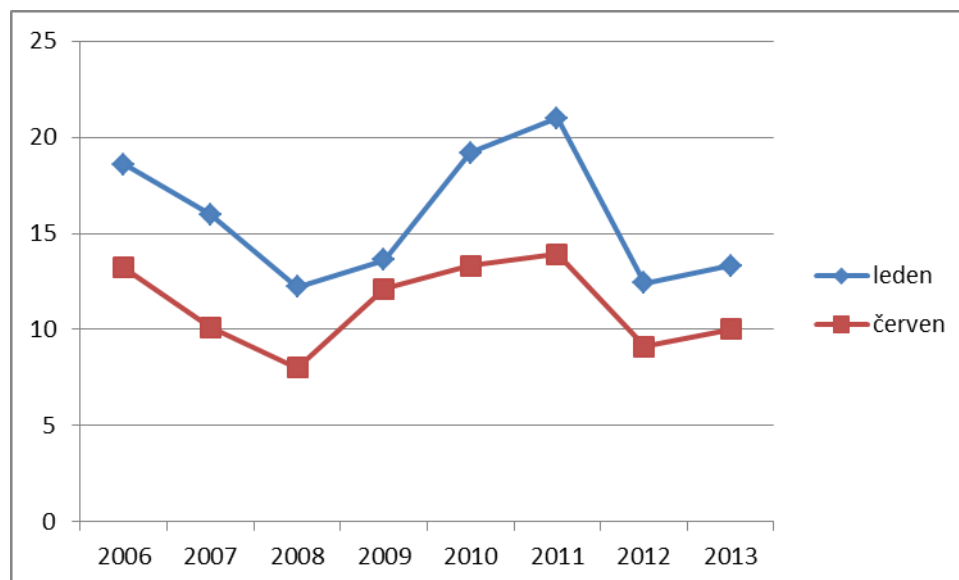
Okres Jeseník je místem s vysokou mírou nezaměstnanosti v rámci kraje i celé republiky. Nabídka pracovních míst může těžko konkurovat větším městům. Nabídka volných míst se

převážně týká uchazečů se střední a vyšší kvalifikací. Pro trh práce po roce 1989 byl v první fázi typický odliv pracovních sil do vnitrozemí, který byl dán i tím, že docházelo k postupnému útlumu a propouštění zaměstnanců u velkých zaměstnavatelů a to zejména řad nekvalifikovaných nebo nízko kvalifikovaných zaměstnanců. Zároveň došlo ke krachu firem a v důsledku toho k významnému úbytku počtu stálých pracovních míst.

Míra evidované nezaměstnanosti vysoce převyšuje celorepublikový průměr. V lednu 2014 byla míra nezaměstnanosti na úrovni 14,6 %, což okres Jeseník řadí na první místo v ČR. Dalším ukazatelem je počet uchazečů o zaměstnání na jedno volné pracovní místo, které okres Jeseník s hodnotou 86 ve stejnou dobu řadí také na první místo v rámci ČR. V červnu 2013 byla míra nezaměstnanosti 10 % a na jedno pracovní místo bylo 33 uchazečů. Tyto lepší statistiky nezaměstnanosti lze dát do souvislosti s výrazně sezónním charakterem zaměstnávání na Jesenícku.

Jedním z typických znaků pro území okresu Jeseník je vyjíždka za prací. Jedná se o vyjíždku jak v rámci okresu, tak o vyjíždky mimo území okresu. Vyplyvá zejména z malé možnosti výběru na místním pracovním trhu, vysoké míry nezaměstnanosti a izolovanosti jak některých částí okresu, tak i území okresu jako celku.

Graf 2 – Vývoj nezaměstnanosti v okrese Jeseník v letech 2006 až 2014

zdroj: Úřad práce České republiky, Krajská pracoviště Olomouckého kraje

Mezi další důležité faktory lze zařadit špatnou dopravní dostupnost. Doprava je zejména v rámci okresu Jeseník, který je typický rozmístěním jednotlivých měst (pět) a obcí (devatenáct) po celém svém území, jedním ze zásadních faktorů ovlivňujících všechny oblasti života obyvatel v odlehlejších částech okresu. Dopravní dostupnost související zejména s možnostmi vyjíždět za prací a za službami je tudíž pro obyvatele okresu velmi důležitá. Jeseník je s vnitrozemím spojen na jihu silnicemi vedoucími Ramzovským a Červenohorským sedlem, což v zimním období působí nemalé obtíže, protože se v obou případech jedná o sedla ve vysoké nadmořské výšce. V následujících letech bude navíc prováděna rekonstrukce komunikace první třídy přes Červenohorské sedlo z šumperské strany, což vzhledem k dočasným uzavírkám povede ke zhoršení již tak nevyhovujícího spojení Jeseníku s vnitrozemím.

V pracovní dny je zajištěno autobusové spojení v rámci okresu zpravidla od šesté hodiny ranní do desáté hodiny večerní. Intervaly mezi jednotlivými spoji jsou průměrně přibližně asi hodinu a půl. Problematickými oblastmi jsou zejména Javornicko a Vidnavsko, které se pro svoji odlehlost a malý počet obyvatel stávají pro dopravce nezajímavými a prodělečnými. Úbytek autobusových spojů je obzvláště citelný o víkendech a svátcích, a to zejména v odlehlých menších obcích. V rámci okresu se pak najdou i odlehlé části obcí, do kterých jede autobus maximálně dvakrát denně.

Přes Ramzovské sedlo a Polsko je spojení s vnitrozemím také po železnici. V Ramzové, nejvýše položené železnici v České Republice, je dnes už také jen zastávka bez obsluhy. Jedná se o trať zprovozněnou v roce 1888 (stejně jako celý úsek Hanušovice Jeseník). Přes Polské město Glucholazy vlaky jezdí na Ostravu. V současné době je v jednání zrušení této tratě. Železniční trať na Javornicko se stala nezbytným doplněním dopravní obslužnosti, zvláště o víkendech a svátcích, kdy je autobusová doprava nedostačující.

Výběr oblastí

Výzkum zabývající se vzděláváním pěstounů v okrese Jeseník jsem si vybrala proto, že je to téma v současné době velmi aktuální a zjištění forem a možností zajištění tohoto vzdělání může být přínosem pro praxi orgánu sociálně-právní ochrany dítěte Města Jeseník. .

Před samotnou realizací výzkumu musel být připraven výzkumný projekt, jehož součástí bylo i zamyšlení nad tím, co od celého výzkumu očekáváme. Součástí přípravy bylo nutné

se rozhodnout pro druh výzkumu, výzkumné metody, stanovení hlavního výzkumného problému, dílčích otázek atd.

3.1 Pojetí

Pro práci byl vybrán kvantitativní výzkum, protože pojetí výzkumu volíme na základě toho, co chceme zkoumat, v našem případě tedy názory a postoje pěstounů ke způsobu zajištění jejich vzdělávání. Sledované jevy tak můžeme zachytit pomocí čísel, což by nám kvalitativní výzkum neumožňoval.

Výzkum kvantitativně orientovaný je někdy také označován jako *vědecký výzkum*, který vychází z přesvědčení, že existuje jen jedna objektivní realita, která není závislá na našich citech nebo přesvědčení. Filozofickým základem klasických (kvantitativně orientovaných) pedagogických výzkumů je *pozitivismus*. (Chráska, Metody pedagogického výzkumu, 2007, s. 9)

3.2 Výzkumný cíl

Cílem tohoto výzkumu je zjistit postoje a požadavky pěstounů ve vztahu k možnostem jejich vzdělávání v okrese Jeseník. Dílčími cíli je pak zjištění, jaké formy vzdělávání pěstouni preferují a jak vůbec povinnost vzdělávání vnímají.

3.3 Stanovení výzkumného problému a výzkumných otázek

Hlavní výzkumný problém zní: „*Jaké jsou požadavky a postoje pěstounů a poručníků ve vztahu k zajištění vzdělávání?*” To je samozřejmě formulace velmi obecná, a proto ji rozčleníme do několika dílčích výzkumných otázek:

1. *Jak pěstouni a poručníci vnímají vzdělávání pěstounů a poručníků?*
2. *Existuje souvislost mezi druhem pěstounské péče a poručenství a preferovaným způsobem zajištění vzdělávání?*
3. *Jaký způsob vzdělávání budou preferovat muži na rozdíl od žen?*
4. *Jaký způsob zajištění vzdělávání pěstouni a poručníci preferují?*
5. *O jakou formu vzdělávání mají pěstouni a poručníci zájem?*

6. *Jaká témata již z absolvovaných vzdělávání považovali pěstouni a poručníci za nejzajímavější?*

7. *Jaká témata by pěstouni a poručníci preferovali při dalším vzdělávání?*

Kromě otázky č. 2 a otázky č. 3 se jedná o popisné výzkumné otázky, tak není třeba stanovovat hypotézy. „Deskriptivní (popisné) výzkumné problémy obvykle hledají odpověď na otázku „*jaké to je?*“. Deskriptivní výzkumný problém zjišťuje a popisuje situaci, stav nebo výskyt určitého jevu. Při tomto výzkumu se většinou používá jako výzkumná metoda pozorování, škálování, dotazník nebo interview.“ (Gavora, 2000, s. 26)

V otázce č. 2 se zabýváme tím, zda pěstouni a poručníci příbuzenské náhradní rodinné péče budou ve větší míře preferovat zajištění vzdělávání prostřednictvím OSPOD oproti pěstounům a poručníkům zprostředkované pěstounské a poručnické péče. Tady už si musíme stanovit hypotézu, kterou budeme následně ověřovat. Hypotéza předpokládá, že pěstouni a poručníci příbuzenské péče budou ve větší míře preferovat zajištění vzdělávání prostřednictvím OSPOD oproti pěstounům a poručníkům zprostředkované pěstounské a poručnické péče.

V otázce č. 3 se zabýváme tím, zda muži na rozdíl od žen preferují jen jednodenní způsob vzdělávání. I tady si musíme stanovit hypotézu, kterou budeme následně ověřovat.

Na obě hypotézy odpovíme v kapitole Shrnutí výzkumu.

3.4 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru

Rozhodli jsme se oslovit 90 pěstounů a poručníků, kteří jsou hlášeni k trvalému pobytu v okrese Jeseník.

Základní soubor: pěstouni a poručníci, kteří jsou hlášeni k trvalému pobytu v okrese Jeseník

Výběrový soubor: pěstouni a poručníci, kteří jsou hlášeni k trvalému pobytu v okrese Jeseník a mají uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče s orgánem sociálně-právní ochrany dětí ve správním obvodu okresu Jeseník.

3.5 Volba výzkumných technik

Jako výzkumnou metodu jsme si zvolili dotazník, protože umožňuje poměrně rychlé shromáždění dat od velkého počtu respondentů. V pedagogických výzkumech je tato metoda velmi frekventovaná. Gavora (2000, s. 99) vymezuje dotazník jako „způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Kladené otázky se mohou vztahovat buď k jevům vnějším, nebo k jevům vnitřním (např. postoje, motivy, citové stavy apod.). Samotný dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.“(Chráska, 2007, s. 163).

Položky jsou v dotazníku převážně tříděné podle formy na uzavřené (dichotomické a polytomické), polouzavřené a otevřené (nestrukturované), i když posledně uvedené otázky díky volnosti odpovědí působí následně problémy s vyhodnocováním. V dotazníku se objevují i škálované otázky. Posuzovací škála je „nástroj, který umožňuje zjišťovat míru vlastnosti jevu nebo jeho intenzitu“(Gavora, 2000, s. 88). Posuzovací škály mají většinou 3, 5, 7 případně 9 stupňů. Počet stupňů ovlivňuje jemnost posouzení. Při třech stupních posuzujeme jev hruběji a s růstem počtu stupňů narůstá jemnost posouzení. V praxi se upřednostňují liché počty stupňů před sudými. Vytvoří se tak symetrická škála, kde nalevo od středu a napravo od středu je stejný počet stupňů (Gavora, 2000, s. 88). Další třídění položek je podle obsahu, a to na položky zjišťující mínění a postoje respondentů.

3.6 Způsob zpracování dat

Celkem bylo rozdáno 90 dotazníků, zpátky se jich vrátilo 71 a tyto byly zařazeny do zpracování. Data byla zpracována ručně. Rozdělili jsme si respondenty podle pohlaví a provedli jsme tak třídění prvního stupně. Uspořádání dat a sestavení tabulek četnosti jsme provedli pomocí čárkovací metody. Po sečtení všech dat jsme pomocí programu MS Office Excel převedly výsledky našeho výzkumu do tabulkového a grafického znázornění jednotlivých odpovědí. Výsledky výzkumu jsme uváděli jak v absolutních, tak i relativních četnostech. Potom jsme provedli třídění druhého stupně, kdy jsme ověřovali statistické závislosti mezi jevy. Rozdělili jsme si respondenty podle druhu pěstounské péče a poručenství na příbuzenské a zprostředkované. K tomu jsme použili test nezávislosti chí- kvadrát pro kontingenční tabulku, který nám pomohl zjistit, zda existuje souvislost mezi dvěma jevy, které

byly zachyceny nominálním měřením. Při nominálním měření se užívá čísel jenom jako označení pro určité charakteristiky (např. pohlaví). Čísla zde nemají kvantitativní význam a nelze s nimi jako s čísly počítat. Počítat ale lze s četnostmi jednotlivých číselných symbolů.

Formulace a zdůvodnění výzkumné hypotézy

K výzkumné otázce č. 2 jsme si stanovili hypotézu: *Pěstouni a poručníci příbuzenské péče budou ve větší míře preferovat zajištění vzdělávání prostřednictvím OSPOD oproti pěstounům a poručníkům zprostředkované pěstounské a poručnické péče.* Proto nyní spočítáme, zda ji lze potvrdit nebo odmítnout.

Předpokládáme, že pěstouni a poručníci zprostředkované náhradní rodinné péče budou více ochotní k různým způsobům vzdělávání než pěstouni a poručníci příbuzenské náhradní rodinné péče.

Vytvoříme si kontingenční tabulku a vypočítáme si očekávané četnosti. Pěstouni a poručníci příbuzenské pěstounské péče a poručenství a Pěstouni a poručníci zprostředkované pěstounské péče a poručenství.

Tabulka 1 – Výpočet očekávaných četností k ověření hypotézy č.1

	Individuální způsob zajištění vzdělávání	Zajištění vzdělávání prostřednictvím OSPOD	Σ
Pěstouni a poručníci zprostředkované pěstounské péče a poručenství.	5 (2,11)	10 (12,89)	15
Pěstouni a poručníci příbuzenské pěstounské péče a poručenství	5 (7,89)	51 (48,11)	56
Σ	10	61	71

zdroj: vlastní výzkum realizovaný v únoru 2014

Rozhodnutí:

Na hladině významnosti 5% nulovou hypotézu o nezávislosti jednotlivých znaků zamítáme a přijímáme hypotézu H1, která nám říká, že zde určitá závislost existuje.

I k výzkumné otázce č. 3 jsme si stanovili hypotézu: *Muži budou na rozdíl od žen preferovat jen jednodenní způsob vzdělávání.* Proto nyní spočítáme, zda hypotézu, že muži preferují jednodenní způsob vzdělávání, potvrdíme nebo odmítneme.

Předpokládáme, že muži budou upřednostňovat jednodenní formu vzdělávání než ženy.

Vytvoříme si kontingenční tabulku a vypočítáme si očekávané četnosti.

Tabulka 2– Výpočet očekávaných četností k ověření hypotézy č.2

	Jednodenní způsob vzdělávání	Dvoudenní způsob vzdělávání	Kombinace jednodenního a dvoudenního způsobu vzdělávání jiným způsobem	Σ
Ženy	34 (33,76)	2 (1,44)	15 (15,88)	51
Muži	13 (13,24)	0 (0,56)	7 (6,2)	20
Σ	47	2	22	71

zdroj: vlastní výzkum realizovaný v únoru 2014

Rozhodnutí:

Na hladině významnosti 5% nulovou hypotézu o nezávislosti jednotlivých znaků nezamítáme.

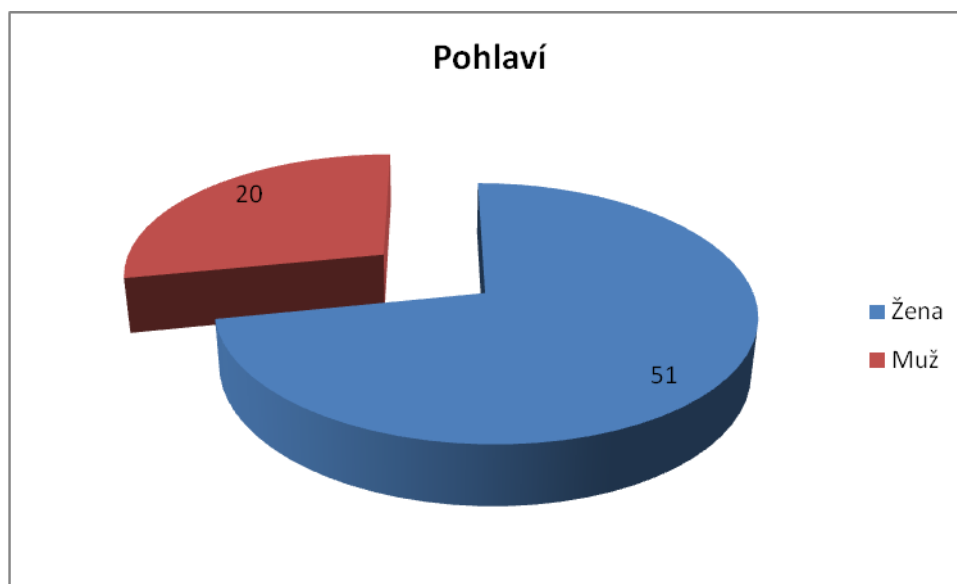
4 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO VÝZKUMU

V této kapitole uvádíme výsledky dotazníkového šetření podle toho, jak respondenti odpovídali. Vždy jsme uvedli číslo a znění otázky, tabulkové nebo grafické znázornění a komentář dosažených hodnot.

4.1 Popis výzkumného vzorku

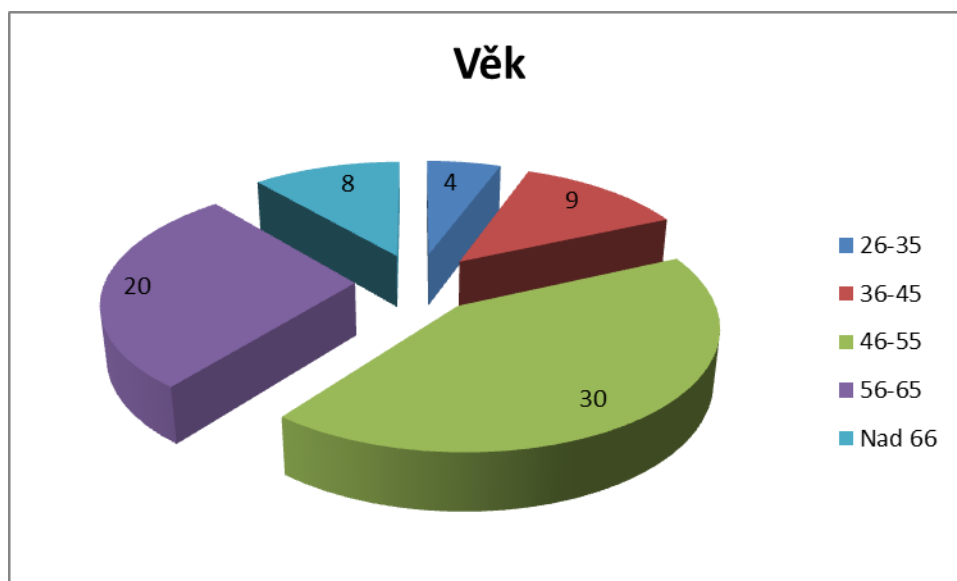
V otázce č. 14 jsme zjišťovali pohlaví respondentů. Z celkového počtu 90 rozdaných dotazníků jsme jich ke zpracování mohli zařadit 71 řádně vrácených a vyplněných. Většinu respondentů (72%) tvoří ženy a 28% muži. Jak můžeme vidět, tak skladba pěstounů a poručníků je krajně nevyrovnaná, převažují v ní více jak dvojnásobně ženy, ale vzhledem k tomu, že jsme zvolili výběr pěstounů a poručníků okresu Jeseník, tak tuto skutečnost jsme nemohli ovlivnit.

Graf 3 – Pohlaví respondentů

Otázka č. 15 zjišťovala věkovou strukturu výběru. Tato otázka měla spíše informační charakter. Z grafu je patrné, že nejvíce respondentů 42% je ve věku 46 – 55 let, 28% respondentů ve věku 56 – 65 let, 13% respondentů ve věku 36 – 45 let, 11% respondentů ve věku nad 66 let a 6% respondentů ve věku 26 – 35 let. Lze konstatovat, že se jedná v řadě případů o pěstouny a poručníky středního a vyššího věku.

Graf 4 - Věk

Otázka č. 16 zjišťovala nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. I tato otázka měla spíše informační charakter. Jak můžeme vidět, stejné zastoupení mezi pěstouny a poručníky 21% mají respondenti se základním vzděláním a středoškolským s maturitou. Nejvíce pěstounů a poručníků 39% je se středoškolským vzděláním bez maturity, a 15% respondentů má vysokoškolské vzdělání..

Graf 5 - Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Otázka č. 17 zjišťovala velikost obce, v níž se nachází bydliště pěstounů a poručníků

Graf 6 - Velikost obce

4.2 Vyhodnocení jednotlivých otázek

Otázka č. 1 se dotazovala, zda respondent přivítal povinnost vzdělávat se. Celkem odpověděli všichni respondenti. Celkem 66% respondentů (47) uvedlo, že povinnost vzdělávat se přivítalo (ať už odpověď zněla rozhodně ano – 23 respondentů nebo spíše ano – 24 respondentů). Pouze 6% respondentů (4) uvedli, že povinnost vzdělávat se rozhodně nepřivítali, z toho 2 respondenti 3% uvedli, že mají vysokoškolské vzdělání pedagogického zaměření a povinnost vzdělávání se je pro ně zbytečná.

Graf 7 - Postoj k povinnosti vzdělávat se

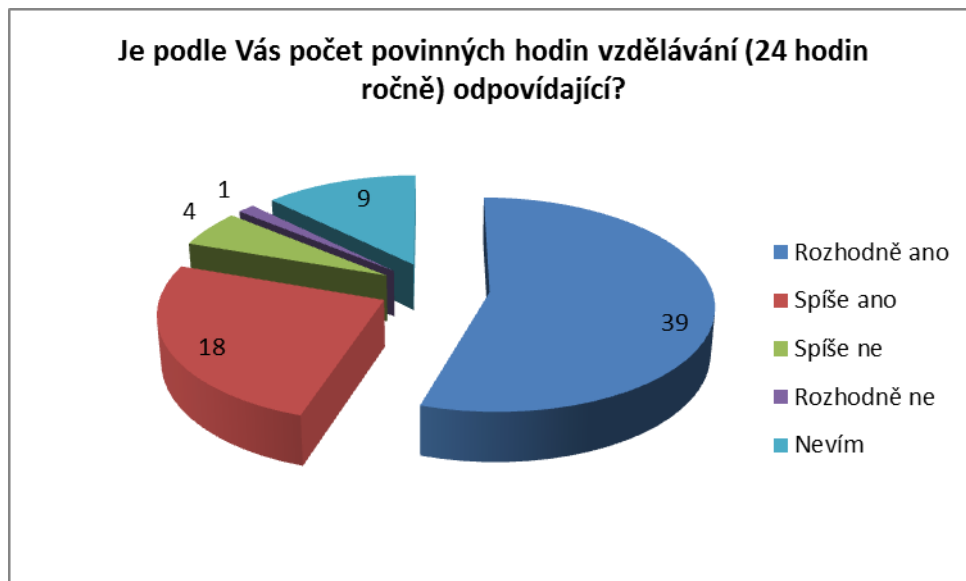
Otázka č. 2 se zaměřila, zda se respondenti již dříve zajímali o vzdělávání k výkonu pěstounské péče nebo poručenství. Pokud odpověď zněla ano, měli respondenti uvést, jaké prostředky využívali. Celkem odpovědělo 66 dotazovaných, z toho 34 odpovědělo ne a 32 dotazovaných uvedlo, že ano. Viz Graf 2 Jako nejčastěji uvedené prostředky pro vzdělání respondenti uvedli konzultace s odborníky (11 dotazovaných), odborné knihy (10 dotazovaných), internet (10 dotazovaných). Celkem ano uvedlo 23 žen a 9 mužů. Zajímavé je, že přepočtem na procenta se již dříve o vzdělání zajímalo 45% mužů a 45% žen.

Graf 8 - Zájem o vzdělávání před 1.1.2013

Otázka č. 3 se dotazovala, zda počet povinných hodin vzdělávání (24 hodin ročně) je podle dotazovaného odpovídající. Ze 71 odpovědí 9 respondentů uvedlo, že neví, z toho 8 žen a 1 muž. 39 respondentů uvedlo, že 24 povinných hodin vzdělání j rozhodně odpovídající.

Graf 9 - Dostatečná/nedostatečná povinná doba vzdělávání

Otázka č. 4 zněla – jaký způsob zajištění vzdělávání preferujete. Celkem 60 (84,5%) respondentů uvedlo, že preferují zajištění vzdělávání prostřednictvím OSPOD. Pouze 10 (14%) uvedlo, že preferují individuální zajištění vzdělávání.

Graf 10 - Způsob zajištění vzdělávání

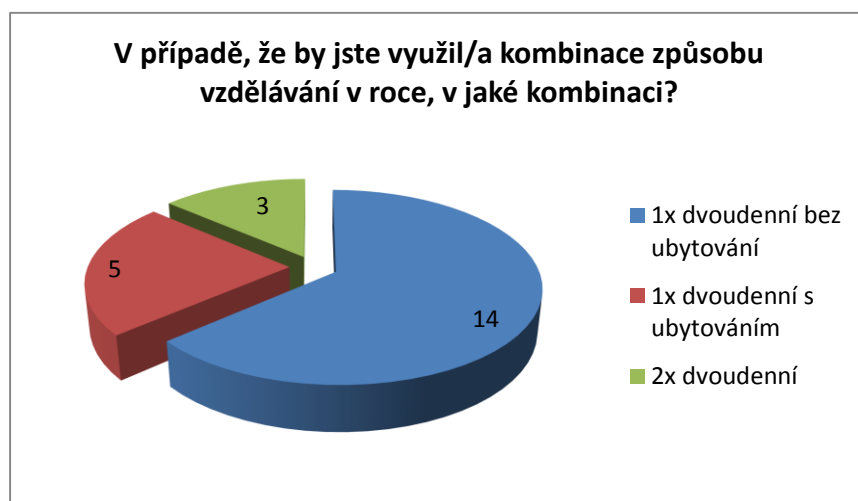
Otázka č. 5 se dotazovala, jaký způsob vzdělávání v rozmezí jednoho roku respondenti upřednostňují. 47 dotazovaných uvedlo, že by upřednostnili pouze jednodenní vzdělávání. 22 dotazovaných uvedlo kombinaci jednodenních a dvoudenních vzdělávání.

Graf 11 - Způsob vzdělávání

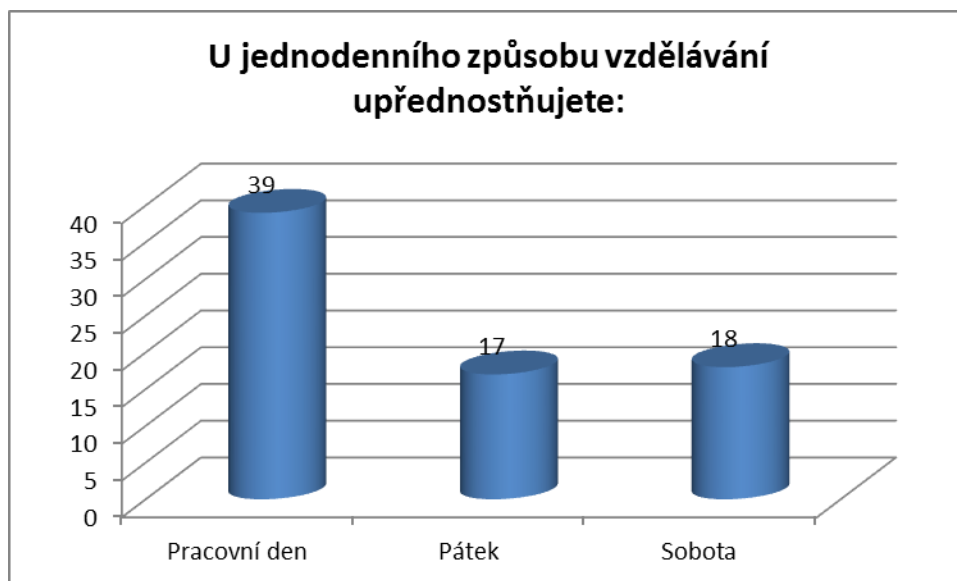
Otázka č. 6 se dotazovala na trvání a formu vzdělávání? Devatenáct respondentů by využilo možnost 1x dvoudenního kurzu a ostatní kurzy jednodenní, navíc čtrnáct z nich uvedlo, že by nechtělo ubytování. Tři respondenti uvedli jako optimální formu vzdělávání 2x dvoudenní kurz (viz. Graf 11).

Graf 12 - Kombinace vzdělávání

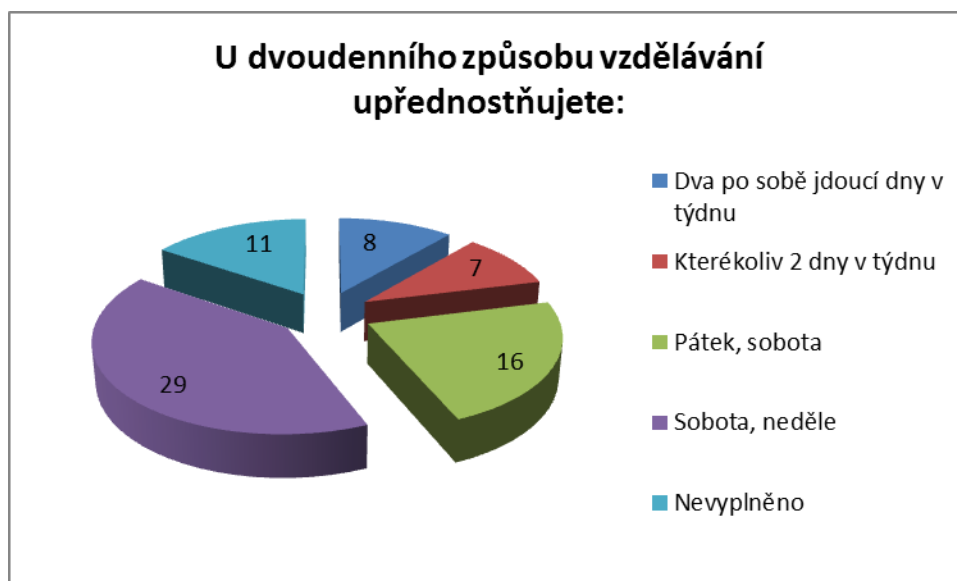
Otázka č. 7 zjišťovala preferovaný den u jednodenního způsobu vzdělávání. Většina, tedy 39 respondentů uvedlo jakýkoliv pracovní den jako upřednostněný den u jednodenního způsobu jednání. Osmnáct uvedlo jako preferovaný den sobotu a sedmnáct pátek (viz. Graf 12).

Graf 13 - Preferovaný den u jednodenního způsobu vzdělávání

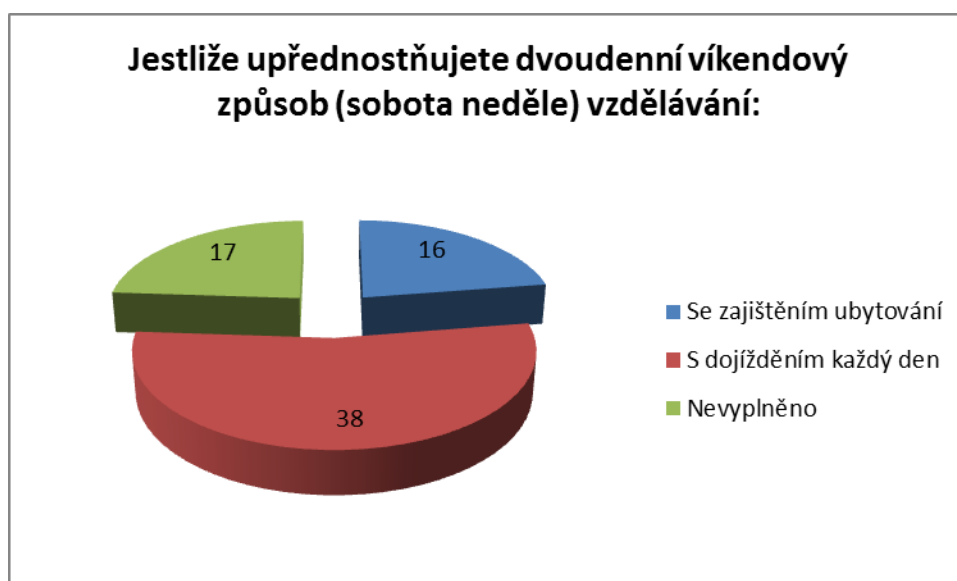
Otázka č. 8 zjišťovala preferovaný den u dvoudenního způsobu vzdělávání. Většina, tedy 29 respondentů uvedlo sobotu a neděli jako upřednostněný termín dvoudenního způsobu jednání. Šestnáct uvedlo jako preferované dny pátek a sobotu, jedenáct neodpovědělo, osm vedlo kterékoli dva po sobě jdoucí dny v týdnu a sedm odpovědělo kterékoli dva dny v týdnu (viz. Graf 13).

Graf 14 - Preferovaný den u dvoudenního způsobu vzdělávání

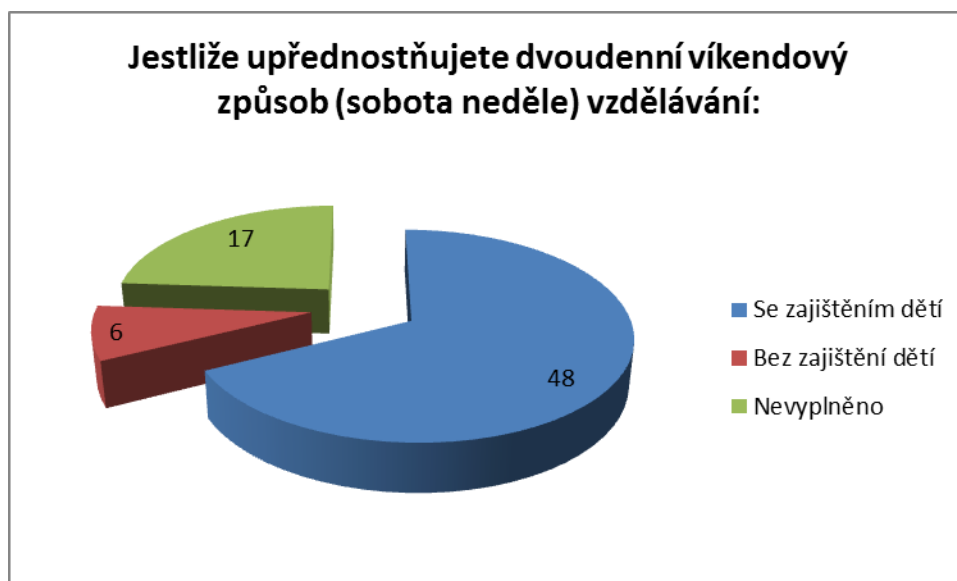

Otázka č. 9 zjišťovala preferovanou formu u dvoudenního víkendového způsobu vzdělávání. 38 respondentů uvedlo formu s dojížděním každý den, šestnáct se zajištěním ubytování a sedmnáct na otázku neodpovědělo (viz. Graf 15). 48 dotázaných upřednostňuje formu víkendového vzdělávání se zajištěním dětí, šest bez zajištění dětí (viz. Graf 16).

Graf 15 - Preferovaná forma u dvoudenního způsobu vzdělávání

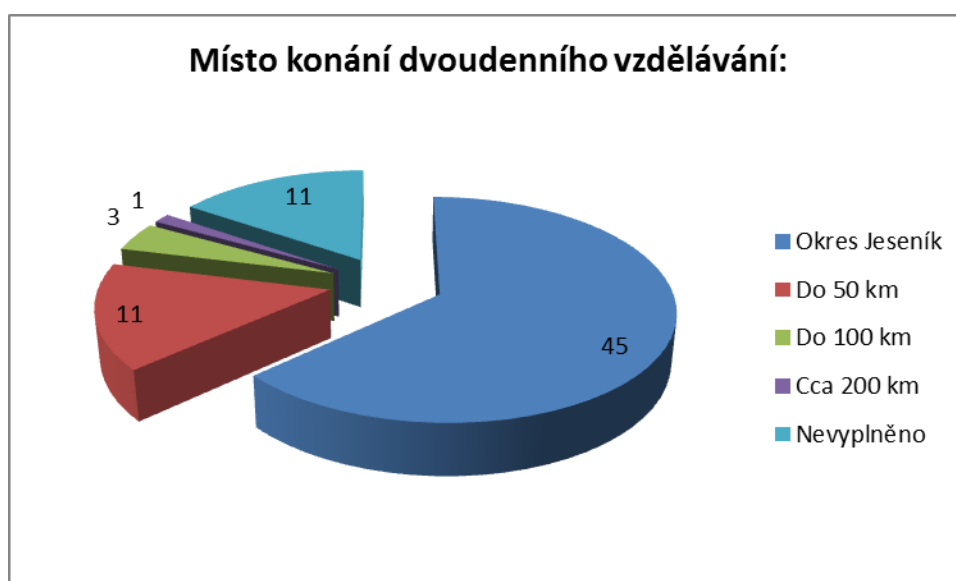

Graf 16 - Preferovaná forma u dvoudenního způsobu vzdělávání – zajištění dětí

Otázka č.10 zjišťovala, v jaké největší vzdálenosti od svého bydliště jsou respondenti ochotni absolvovat dvoudenní víkendové vzdělávání. 45 dotázaných uvedlo, že preferují okres Jeseník jako místo pro absolvování dvoudenního víkendového vzdělávání. Jedenáct respondentů je ochotno se vzdělávat ve vzdálenosti do 50 kilometrů, tři do 100 kilometrů a jeden i do vzdálenosti 200 kilometrů. Jedenáct respondentů odpověď na otázku č. 11 nevyplnilo (viz. Graf 17).

Graf 17 - Preferovaná forma u dvoudenního způsobu vzdělávání

Otázka č. 11 zjišťovala možnost výběru jiného způsobu vzdělávání. Většina, tedy 43, respondentů je se současným způsobem vzdělávání spokojeno a neměnilo by jej. Šest respondentů by způsob vzdělávání změnilo a dvacet dva dotázaných uvedlo odpověď nevím (viz. Graf 18).

Graf 18 - Možnost výběru jiného způsobu vzdělávání

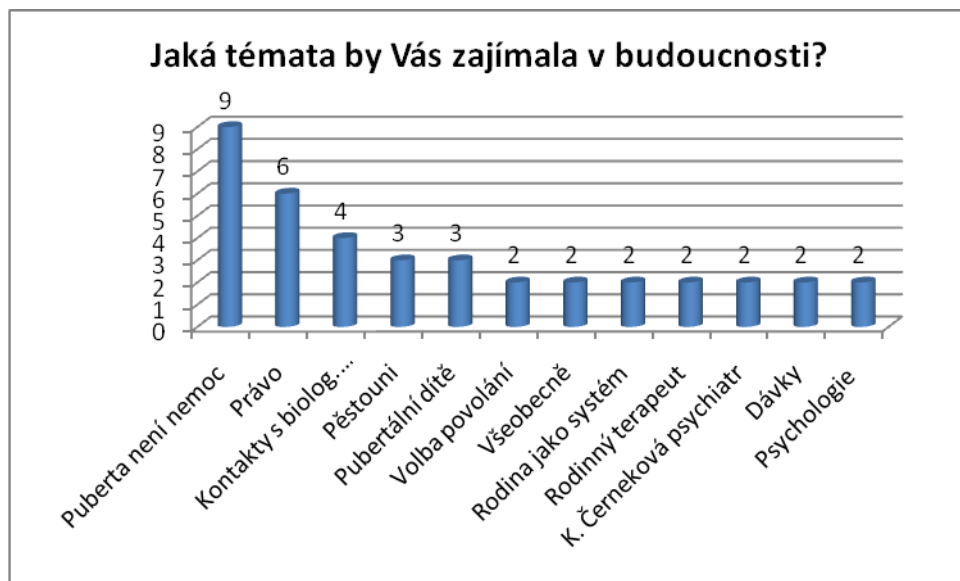
Otázka č. 12 zjišťovala témata již absolvovaných vzdělávání, která respondenty zaujala nejvíce. Nejčastěji uváděnými tématy byla psychologie, psychiatrie a právo. Osm respondentů uvedlo, že je zaujala všechna témata. Mezi další témata tazatelé uváděli rodinné právo, dávky, soudnictví, předpěstounská péče a sociální péče (viz. Graf 19).

Graf 19 - Možnost výběru jiného způsobu vzdělávání

Otázka č. 13 zjišťovala možnost výběru tématu v budoucnu. Nejčastěji uváděným tématem bylo puberta není nemoc. Dále právo, kontakty s biologickými rodiči, pěstouni a pubertální dítě (viz. Graf 20).

Graf 20 - Možnost výběru jiného způsobu vzdělávání

4.3 Vyhodnocení dílčích výzkumných otázek a jejich interpretace

První dílčí výzkumná otázka byla, *jak pěstouni a poručníci vnímají vzdělávání pěstounů a poručníků*. K ní lze konstatovat, že většina respondentů povinnost vzdělávání přivítala. To lze dát do souvislosti s tím, že téměř polovina dotázaných se věnovala vzdělávání již před zakotvením této povinnosti do zákona. Nejčastěji se jednalo o konzultace s odborníky, odborné knihy a internet. Větší polovina dotázaných také považuje rozsah povinného vzdělávání 24 hodin ročně je odpovídající. Postoje pěstounů a poručníků jsou dány také tím, že pěstounská péče a poručenství je náročnou rolí, která požaduje velký rozsah znalostí a dovedností a povinnost vzdělávání tak pomohla sdílet zkušenosti a získat nové znalosti.

Druhou dílčí otázkou bylo, *zda existuje souvislost mezi druhem pěstounské péče a poručenství a preferovaným způsobem zajištění vzdělávání?* Z vyhodnocení vyplývá, že závislost existuje. To je dáno pravděpodobně tím, že u příbuzenské pěstounské péče jsou okolnosti a možnosti zajištění účasti na vzdělávání na rozdíl od zprostředkované pěstounské péče zpravidla jiné.

Třetí dílčí výzkumná otázka se ptala po tom, *jaký způsob vzdělávání budou preferovat muži na rozdíl od žen*. Z vyhodnocení vyplývá, že není prokázán vztah mezi pohlavím a způsobem vzdělávání. To může být dáno tím, že postoj pěstounů a poručníků při formě zajištění vzdělávání je ovlivněn možnostmi rodiny a dalšími jinými okolnostmi, které mají podstatně významnější vliv na preference.

Čtvrtá dílčí výzkumná otázka zněla, *jaký způsob vzdělávání pěstouni a poručníci preferují*. K této otázce se převážná většina dotázaných vyjádřila tak, že mají zájem o zajištění vzdělávání prostřednictvím OSPOD. Tento postoj je velmi pravděpodobně ovlivněn tím, že by si pěstouni a poručníci vzdělávání sami zajišťovali jen velmi komplikovaně. To je významně ovlivněno tím, že potřebný typ vzdělávání je zajišťován pouze ve větších městech (Olomouc, Ostrava) a vzhledem k zajišťování vzdělávání přímo v Jeseníku by kromě potřeby dopředu vzdělávání přineslo také nutnost se za vzděláváním dopravovat.

Pátá dílčí výzkumná otázka byla, *o jakou formu vzdělávání mají pěstouni a poručníci zájem*. Většina uvedla, že by upřednostňovala pouze jednodenní vzdělávání. Zhruba čtvrtina pak uvedla kombinaci jednodenních a dvoudenních seminářů. Většina dotázaných preferovala u jednodenního vzdělávání jeho realizaci v pracovní dny. Jednodenní semináře se jeví pro pěstouny a poručníky jako nejvhodnější, což je pravděpodobně i v souvislosti

s preferencí pracovních dnů dáno tím, že jsou v tuto dobu děti ve škole a není potřeba zajišťovat hlídání. U dvoudenního vzdělávání uvedla většina jako preferované dny sobotu a neděli. U těchto dvoudenních vzdělávání by většina dotázaných preferovala jejich realizaci na území okresu Jeseník. To je pravděpodobně dáno tím, že to umožní návrat domů mezi semináři a rodiny navíc většinou nejsou moc zvyklé cestovat vzhledem k většímu počtu dětí na delší dobu mimo území okresu a jsou spíše zvyklí setrvávat doma.

Šestá výzkumná otázka se ptala po tom, *jaká témata již z absolvovaných vzdělávání považovali pěstouni a poručníci za nejzajímavější*. Nejčastěji uváděnými tématy byla psychologie, psychiatrie a právo. To je dáno pravděpodobně tím, že děti v pěstounské nebo poručenské péči mají za sebou často náročná životní období a navíc je potřeba s nimi zejména z počátku navázat vztah, což může být vzhledem k výše uvedenému poměrně náročné. Navíc nelze pominout, že poměrně rizikovým obdobím je puberta. Potřebnost právního povědomí vyplývá zejména z poměrně nepřesně definovaného postavení pěstounů a častým změnám v legislativě.

Sedmá dílčí výzkumná otázka zní, *jaká témata by pěstouni a poručníci preferovali při dalším vzdělávání?* Nejčastěji uváděným tématem bylo „puberta není nemoc“ a dále právo, kontakty s biologickými rodiči, pěstouni a pubertální dítě. To z velké části koresponduje s předchozí otázkou. Nově se objevuje téma kontaktu s biologickou rodinou, které je v poslední době nově a intenzivně řešeno i ze strany soudů.

4.4 Doporučení pro praxi

Z praxe oddělení sociálně-právní ochrany dětí, na kterém pracuji, jednoznačně vyplynula potřeba zjišťování forem a způsobu zajištění vzdělávání pěstounů a poručníků. Tato zjištění mohou napomáhat k lepšímu plánování a organizování vzdělávání, které je pro pěstouny a poručníky povinné a vzhledem k tomu, že ho někteří mohou vnímat jako nutné zlo, tak je potřeba vše nastavit tak, aby vzdělávání bylo pro pěstouny a poručníky co nejdostupnější a obsahově co nejprínosnější. Z toho důvodu by se měli jednotlivá orgány sociálně-právní ochrany dětí, které toto vzdělávání zajišťují nebo zprostředkovávají, zabývat.

Jakou nejvhodnější forma zjišťování se i v návaznosti na zkušenosti z výzkumu bakalářské práce jeví forma dotazníku, která je pro dotazované formulována srozumitelně a

jeho rozsah je pro vyplňující zvládnutelný aniž by nebyli schopni kvůli velkému rozsahu na jednotlivé otázky soustředit.

Dotazník se jeví jako vhodná forma i vzhledem k tomu, že jej lze distribuovat také elektronickou formou. Jako nejvhodnější forma se však jeví využít právě realizaci vzdělávacích seminářů, kde se sejde větší počet pěstounů a poručníků a v případě osobního předání a sběru v průběhu semináře také lze hodnotit tuto formu jako velmi efektivní.

Dotazník by se měl zaměřovat na formu vzdělávání a měl by být formulován tak, aby přinesl zjištění o tom, kde by vzdělávání měly být realizována, zda by měla být jednodenní či dvoudenní a zároveň také které dny by pěstouni a poručníci preferovali. V dotazníku by měla být také možnost zhodnotit, která témata byly pro účastníky vzdělávání přínosem a která by do budoucna preferovali. Tato zjištění mohou výrazně pomoci při plánování vzdělávání do budoucna. Při zjišťování témat, která by měla být do budoucna realizována, je vhodné nabídnout některá témata, které mohou respondenti vybrat a nechat volný prostor pro vyplnění případných dalších témat. Vyplňující mají často tendence volná pole vynechávat, a proto je dobré alespoň základní nabídku zpracovat jako výběr variant pro zaškrtnutí.

ZÁVĚR

Téma bakalářské práce vzdělávání pěstounů v okrese Jeseník jsem si zvolila zcela cíleně, protože jednak v dané oblasti bydlím a sledované území je v podstatě v rámci celé republiky značně netypické svojí členitostí a roztržitostí. Navíc jsem měla možnost v rámci zaměstnání možnost se oblasti sociálně-právní ochrany dětí, náhradní rodinné péče a aktuálnímu vývoji v legislativě věnovat a to již od roku 1995. Proto jsem do dané problematiky vstupovala s ujasněným pohledem a znalostmi problematiky, kterou se bakalářská práce zabývá. Již od počátku roku 2013 se ukázalo, že novela zákona zavádějící povinnost vzdělávání přinese mnoho otázek k řešení. Jedním z nich byla i forma a způsoby jeho zajišťování.

Teoretická část se věnovala oblasti sociálně-právní ochrany dětí včetně definice rodiny a souvislosti rodiny se sociálně právní ochranou dětí. Dalším tematickým blokem je náhradní rodinná péče, která se podrobněji věnuje přípravě žadatelů a procesu zprostředkování, jednotlivým formám náhradní rodinné péče, finančnímu zajištění pěstounů a poručníků, dohodám o výkonu pěstounské péče a vzdělávání pěstounů a poručníků. K oblasti sociálně-právní ochrany dětí není na rozdíl od jiných oblastí velký počet zdrojů. Monografií je řádově několik a dalších zdrojů také není mnoho. Co se týče vzdělávání pěstounů a poručníků, tak k hodnocení dopadů i vzhledem k poměrně krátké povinnosti není doposud žádný zdroj a k oblasti vzdělávání pěstounů a poručníků lze dohledat informace pouze v metodikách MPSV.

Praktická část ve své první kapitole definuje přípravu výzkumu včetně pojetí, výzkumného cíle stanovení výzkumného problému a výzkumných otázek, výzkumného souboru a způsobu jeho výběru, volby výzkumných technik a způsobu zpracování dat.

Zvolenou výzkumnou technikou byl dotazník, který se zabýval postoji a požadovanými formami a způsoby zajištění vzdělávání pěstounů a poručníků včetně definice potřebných témat pro vzdělávání a byl vyplněn převážnou částí pěstounů a poručníků v okrese Jeseník. Většina respondentů povinnost vzdělávání přivítala. Větší polovina dotázaných také považuje rozsah povinného vzdělávání 24 hodin ročně je odpovídající. Převážná většina dotázaných se vyjádřila, že mají zájem o zajištění vzdělávání prostřednictvím OSPOD. Většina dotázaných uvedla, že by upřednostňovala pouze jednodenní vzdělávání. Nejčastěji uváděnými tématy, která již pěstouni a poručníci absolvovali a považují je za potřebné, byla psy-

chologie, psychiatrie a právo. Nejčastěji uváděným tématem potřebným pro vzdělávání do budoucna bylo „puberta není nemoc“ a dále právo, kontakty s biologickými rodiči, pěstouni a pubertální dítě.

Zobecnění těchto výstupů lze použít na sledovanou oblast okresu Jeseník. Jejich obecná přenositelnost na jiné oblasti je možná, ovšem zejména na typově podobné regiony. Pro danou oblast však výzkum dává možnost nahlédnout na postoje a požadovanými formami a způsoby zajištění vzdělávání pěstounů a poručníků včetně definice potřebných témat pro vzdělávání a lze jej považovat za dostatečně reprezentativní.

Stanovených cílů bylo v bakalářské práci dosaženo tím, že se v teoretické části podařilo vymezit teoretická východiska k tématu tak, jak byla stanovena v úvodu práce. Vzhledem k realizaci výzkumu, který se zaměřoval na požadavky pěstounů a poručníků okresu Jeseník ve vztahu ke vzdělávání, se podařilo také zmapovat potřeby a postoje pěstounů a poručníků v souladu s cíli bakalářské práce.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.
- [2] HEJNÁ, Běla, 1999. Projev náměstkyně ministra práce a sociálních věcí, Sborník přednášek z 6. Konference o NRP. Praha: MPSV, ISBN 80-85529-66-1
- [3] CHRÁSKA, Miloslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: GRADA, ISBN 978-80-247-1369-4
- [4] MATĚJČEK, Z. a kol. 1999. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: PORTÁL, ISBN 80-7178-304-8
- [5] MATĚJČEK, Zdeněk, *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: PORTÁL, 1994, ISBN 80-85282-83-6
- [6] MATOUŠEK, Oldřich, *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1.vyd. Praha, SLON, 1993, ISBN 80-85282-83-6
- [7] RADVANOVÁ, S., KOLOUCHOVÁ, J., DUNOVSKÝ, J. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, ISBN 80-85282-83-6
- [8] ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. Prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999. [online]. [cit. 2014-04-5]. Dostupný také z: <http://www.zakonycr.cz/seznamy/359-1999-Sb-zakon-o-socialnepravni-ochrane-deti.html>
- [9] NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2002, Novotná, V., Předmluva
- [10] ČESKO. Zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2013, částka 112/2013. Dostupné také z: <http://www.sbirka.cz/POSLATYD/NOVE/13-292.htm>
- [11] ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33, s. 1026-1365. Dostupné také z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=2012&cz=89>
- [12] *Časopis Právo a rodina*, č. 4/2013, Praha: Linde, ISSN 1212- 866X

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MPSV Ministerstvo práce a sociálních věcí

SPOD Sociálně-právní ochrana dětí

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Výpočet očekávaných četností k ověření hypotézy č.1

Tabulka 2 – Výpočet očekávaných četností k ověření hypotézy č.2

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA Č. 1 - DOTAZNÍK

PŘÍLOHA Č. 1: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK PRO PĚSTOUNY

Vážení pěstouni, vážení poručníci,

jsem studentkou 3. ročníku oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Pro praktickou část bakalářské práce na téma „Vzdělávání pěstounů v okrese Jeseník“, jsem připravila dotazník, který se Vám právě dostává do rukou. Vyplnění dotazníku je dobrovolné, anonymní a informace budou použity pouze pro výzkumnou část mé bakalářské práce. Své odpovědi prosím označte křížkem nebo doplňte tiskacím písmem.

Děkuji Vám za Váš čas. Alena Kalinová

1. Přivítali jste povinnost vzdělávat se?

- rozhodně ano spíše ano spíše ne rozhodně ne nevím

2. Zajímali jste se dříve o vzdělávání k výkonu pěstounské péče nebo poručení? (pokud ano, prosím uveďte, např. odborné knížky, časopisy, noviny, kurzy, konzultace s odborníky jiné)

- ano
- ne

3. Je podle Vás počet povinných hodin vzdělávání (24 hod. ročně) odpovídající?

- rozhodně ano spíše ano spíše ne rozhodně ne nevím

4. Jaký způsob zajištění vzdělávání preferujete?

- individuální zajištění
- zajištění prostřednictvím OSPOD
- jiným způsobem; jakým

5. Jaký způsob vzdělávání v rozmezí jednoho roku upřednostňujete?

- jen jednodenní jen dvoudenní kombinace jednodenních a dvoudenních

6. V případě, že byste využil/a kombinace způsobu vzdělávání v roce, v jaké kombinaci?

- 1x dvoudenní bez ubytování a ostatní jednodenní
- 1x dvoudenní s ubytováním a ostatní jednodenní
- 2x dvoudenní

7. U jednodenního způsobu vzdělávání upřednostňujete:

- kterýkoliv pracovní den v týdnu
- určitý den v týdnu, který (vypište)(po – so)

8. U dvoudenního způsobu vzdělávání upřednostňujete:

- kterékoliv dva po sobě jdoucí dny v týdnu
- kterékoliv dva dny v týdnu
- pátek, sobota
- sobota, neděle

9. Jestliže upřednostňujete dvoudenní víkendový způsob (sobota, neděle) vzdělávání:

- a) se zajištěním ubytování s dojížděním každý den
- b) se zajištěním dětí bez zajištění dětí

10. V případě, že byste využil/a dvoudenního způsobu vzdělávání, může být toto:

- jen v rámci okresu Jeseník
- jen do vzdálenosti 50 km
- jen do vzdálenosti cca 100 km
- i ve vzdálenosti cca 200 km

11. Pokud by byla možnost, vybrali byste dnes jiný způsob vzdělávání?

- ano nevím ne, jsem spokojený/á se stávajícím způsobem

**12. Jaká témata Vás z dosud absolvovaných v rámci vzdělávání nejvíce zaujala (napiš-
te v pořadí první tři):**

1.
2.
3.

13. Jaká témata by Vás nejvíce zajímala (napište v pořadí první tři)?:

1.
2.
3.

14. Jste:

- žena muž

15. Kolik Vám je let?

- méně jak 26 26 - 35 36 - 45 46 - 55 56 - 66 66 a více

16. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- základní střední bez maturity
- středoškolské s maturitou vysokoškolské

17. Vaše bydliště se nachází v obci s počtem obyvatel:

- do 1000 do 1500 do 2000 nad 2000

18. Jste:

- pěstouni: zprostředkované pěstounské péče
- pěstounské péče příbuzenské

- poručníci: zprostředkované osobní péče
- příbuzenské osobní péče

19. V současné době pečují o nezaopatřených dětí, z toho v náhradní rodinné péči.